

Virheellisen tiedon antaminen sukunimen valintamahdollisuudesta avioliittoon vihkimisen yhteydessä

KANTELU

Kantelija on oikeuskanslerille 24.2.2020 osoittamassaan kantelussa arvostellut Pirkanmaan kärjäoikeuden kärjänotaarin menettelyä 2.2.2020 toimitetun avioliittoon vihkimisensä yhteydessä. Kantelija oli kertomansa mukaan juhlapaikalla ennen vihkimistä tiedustellut kärjänotaarilta, oliko hänen vielä mahdollista muuttaa sukunimeään, vaikka hän oli avioliiton esteiden tutkinnassa ilmoittanut pitävänsä oman sukunimensä. Kun kärjänotaari oli ilmoittanut sen olevan mahdollista, oli kantelija ilmoittanut kärjänotaarille ottavansa tulevan puolisonsa sukunimen.

Kaksi viikkoa häiden jälkeen kantelija oli alkanut selvittää, miksi hänen sukunimensä ei ollut muuttunut väestötietojärjestelmässä. Tällöin oli ilmennyt, että kärjänotaarin ilmoitus ei ollut pitänyt paikkaansa. Kantelun mukaan kärjänotaari oli myöntänyt kantelijalle olleensa asiasta virheellisessä käsityksessä.

Kantelija on kertonut kantelussaan, että hän joutuu tapahtuneen vuoksi hakemaan Digi- ja väestötietovirastolta sukunimensä muuttamista puolisonsa sukunimeksi, mikä tulee maksamaan hänelle 110 euroa, ja että hakemuksen käsittely vie hänen Digi- ja väestötietovirastosta saamansa tiedon mukaan kuukausia kyseisenlaisten asioiden ruuhkautumisen vuoksi. Kantelija ei lisäksi ilmoittamansa mukaan tulossa olleen matkansa vuoksi ollut voinut heti tehdä sukunimen muuttamista koskevaa hakemusta, jottei hänen passinsa muuttuisi käyttökelvottomaksi, mikäli sukunimi vaihtuu ennen matkaa. Hän oli edelleen ilmoittamansa mukaan varannut itselleen toukokuulle 2020 lentolipun, jota varten hän oli ilmoittanut sukunimekseen puolisonsa sukunimen.

Lentolippuun merkityn nimen korjaaminen oli maksanut 50 euroa. Kantelija on toivonut voivansa saada korvauksen edellä mainituista kuluista.

MERKINTÄ

Kantelu on alun perin kirjattu diaarinumerolla OKV/374/1/2020. Oikeuskanslerinviraston uuden asianhallintajärjestelmän käyttöönoton yhteydessä toukokuussa 2020 kantelu on saanut uuden diaarinumeron OKV/337/10/2020.

SELVITYS

Avioliittoon vihkimisen toimittanut kärjänotaari on antanut menettelystään selvityksen ja Pirkanmaan kärjäoikeuden laamanni lausuntonsa.

VASTINE

Kantelija on antanut vastineensa selvityksestä ja lausunnosta.

RATKAISU

Asiaa koskevaa sääntelyä

Hallintolain (434/2003) 2 luvussa säädetään hyvän hallinnon perusteista. Siinä olevan 7 §:n (368/2014) 1 momentin mukaan asiointi ja asian käsittely viranomaisessa on pyrittävä järjestämään siten, että hallinnossa asioiva saa asianmukaisesti hallinnon palveluita ja viranomaisen voi suorittaa tehtävänsä tuloksellisesti. Edelleen lain 8 §:n 1 momentin mukaan viranomaisen on toimivaltansa rajoissa annettava asiakkailleen tarpeen mukaan hallintoasian hoitamiseen liittyvää neuvontaa sekä vastattava asiointia koskeviin kysymyksiin ja tiedusteluihin.

Avioliittoasetuksen (820/1987) 10 §:n 2 momentin (134/1997) mukaan vihkijän on viipymättä ilmoitettava vihkimisestä väestötietojärjestelmään. Vihkimisilmoitus laaditaan asetuksen 17 §:n (134/1997) 1 momentin mukaan lomakkeelle, jonka kaavan Digi- ja väestötietovirasto pykälän 2 momentin (1322/2019) mukaan vahvistaa.

Etu- ja sukunimilain (946/2017) 9 §:n mukaan kummallakin puolisoilla säilyy vihittäessä se sukunimi tai sukunimiyhdistelmä, joka hänellä oli avioliittoon mennessään, elleivät puoliset muuta sovi. Lain 10 §:n 1 momentin mukaan avioliittoon aikovat voivat yhdessä päättää, että he ottavat vihittäessä yhteisen sukunimen. Yhteiseksi sukunimeksi voidaan ottaa se sukunimi, joka jommallakummalla heistä on pyydettyäessä avioliiton esteiden tutkintaa tai viimeksi oli naimattomana ollessaan.

Jos avioliittoon aikovat ovat päättäneet avioituessaan ottaa yhteisen sukunimen, on heidän etu- ja sukunimilain 24 §:n 1 momentin mukaan ilmoitettava siitä pyytäessään avioliiton esteiden tutkintaa. Valitun sukunimen lainmukaisuus on pykälän 2 momentin mukaan todettava todistuksessa avioliiton esteiden tutkinnasta. Kumpikin puoliso saa vihittäessä kuitenkin pykälän 3 momentin mukaan säilyttää oman sukunimensä avioliiton esteiden tutkinnan yhteydessä tehdystä nimivalinnasta riippumatta.

Etu- ja sukunimilain 21 §:n 1 momentin (1154/2019) mukaan sukunimeä koskevat asiat ratkaisee Digi- ja väestötietovirasto. Lain 31 §:n (1154/2019) 1 momentin mukaan ilmoitukseen perustuva nimiasia, jota ei ole ratkaistu päätöksellä, katsotaan ratkaistuksi sinä päivänä, jona Digi- ja väestötietovirasto tai seurakunta on tallentanut nimen väestötietojärjestelmään.

Tapahtumat

Kantelija oli 17.1.2020 pyytäessään Digi- ja väestötietovirastolta avioliiton esteiden tutkintaa ilmoittanut säilyttävänsä vihkimisen jälkeen oman sukunimensä. Digi- ja väestötietoviraston tarkastaja on 24.1.2020 päiväämässään todistuksessa vahvistanut, ettei avioliitolle ollut laissa säädettyä estettä, ja merkinnyt rastin tarkoitukseen käytettävän lomakkeen kohtaan: ”Puolisoiden ilmoittamat sukunimet ovat lainmukaisia ja ne voidaan merkitä väestötietojärjestelmään, kun avioliittoon vihkiminen on tapahtunut”. Lomakkeen kyseisessä kohdassa on tallennusohje, jonka mukaan jos puoliset eivät peru ilmoitustaan ennen avioliittoon vihkimistä, puolisoiden sukunimen muutos tallennetaan kyseisestä kohdasta väestötietojärjestelmään samassa yhteydessä kuin vihkitieto.

Mainittu lomake toimii sekä todistuksena toimitetusta avioliiton esteiden tutkinnasta että vihkimisilmoituksena. Sen avioliiton esteiden tutkintaa koskevan osan jäljessä on vihkijän täytettäväksi tarkoitettu ilmoitus vihkimisestä väestötietojärjestelmään sekä osa, joka on tarkoitettu tiedot väestötietojärjestelmään tallentavan viranomaisen täytettäväksi.

Vihkijän täytettäväksi kuuluvassa lomakkeen osassa on rastitettava kohta: ”Puolisot ovat ilmoittaneet vihkijälle, että he eivät halua sukunimen muutosta siten, kuin he ovat ilmoittaneet avioliiton esteiden tutkintaa pyydettyäessä. Näin ollen puolisoiden sukunimet eivät ole muuttuneet avioliittoon vihkimisen yhteydessä”. Mainitun kohdan yhteydessä on ohje, jonka mukaan vihkijän on täytettävä kyseinen kohta, jos puoliset ovat muuttaneet mielensä sukunimiasiassa.

Tiedot väestötietojärjestelmään tallentavan viranomaisen täytettäväksi kuuluvassa lomakkeen osassa on muun ohella kohdat puolisoiden sukunimille vihkimisen jälkeen.

Käräjänotaari oli toimittanut avioliittoon vihkimisen vihkiparin toivomassa paikassa sunnuntaina 2.2.2020. Hän on kertonut selvityksessään, että hänen täyttäessään edellä mainittua lomaketta oli kantelija ilmoittanut haluavansakin ottaa nimekseen tulevan puolisonsa sukunimen toisin kuin hän oli avioliiton esteiden tutkintaa tehtäessä ilmoittanut.

Käräjänotaari oli kerrotun jälkeen täyttänyt lomakkeen siten kuin kantelijan pyytämä sukunimen vaihdos olisi ollut vihkijän ilmoituksella mahdollinen. Hän oli ylliviivannut esteiden tutkintaa koskevasta osiosta kantelijan sukunimen ja kirjoittanut siihen käsin tämän puolison sukunimen. Lisäksi hän oli täyttänyt vihkijän täytettäväksi kuuluvan lomakkeen osion ja merkinnyt siihen rastilla puolisoiden ilmoittaneen vihkijälle, etteivät he halua sukunimen muutosta siten, kuin he olivat ilmoittaneet avioliiton esteiden tutkintaa pyydettyäessä. Lisäksi hän oli vielä kirjoittanut tiedot väestötietojärjestelmään tallentavan viranomaisen täytettäväksi kuuluvaan lomakkeen osioon kantelijan sukunimeksi vihkimisen jälkeen tämän puolison sukunimen.

Kantelija oli tiistaina 4.2.2020 lähettänyt käräjänotaarille sähköpostiviestin, jossa hän oli muun ohella tiedustellut, miten nopeasti hänen sukunimensä vaihtuu ja voiko hän jo aloittaa uuden passin ja ajokortin hakemisen. Käräjänotaari on samana päivänä kantelijalle lähettämässään vastausviestissä todennut muun ohella: ”Esteettömyystodistus on lähetetty käräjäoikeudesta eilen Digi- ja väestötietovirastoon, joka tekee sen perusteella nimenmuutoksen. DVV:stä riippuen nimen näkyminen väestötietojärjestelmässä vienee muutamia päiviä, mutta sieltä saat tarkempaa ja varmempaa tietoa.”

Noin kaksi viikkoa vihkimisen jälkeen oli Digi- ja väestötietovirastosta ilmoitettu käräjänotaarille, ettei kantelijan sukunimen muuttaminen onnistunut ilman erillistä hakemusta. Käräjänotaari oli tämän jälkeen ollut välittömästi yhteydessä kantelijaan ja kertonut, että kantelijalla on edelleen tilaisuus pitää aikaisempi sukunimensä tai hakea sukunimen muutosta Digi- ja väestötietovirastosta.

Arviointi

Avioliittoon vihkiminen kuuluu vihkijän toimivaltaan, mutta sen yhteydessä tapahtuvaa sukunimen muuttamista koskeva asia Digi- ja väestötietoviraston toimivaltaan. Vihkijälle on säädetty velvollisuus tehdä vihkimisestä ilmoitus väestötietojärjestelmään. Vihkijällä on kuitenkin lisäksi käytännössä keskeinen rooli myös puolisoiden sukunimiä koskevan ilmoituksen välittämisessä Digi- ja väestötietovirastolle.

Avioliittoon aikovien on ilmoitettava sukunimivalinnastaan jo pyytäessään Digi- ja väestötietovirastolta tai seurakunnalta avioliiton esteiden tutkintaa. Ilmoitettujen sukunimien lainmukaisuuden arviointi kuuluu kummassakin tapauksessa viime kädessä Digi- ja väestötietovirastolle. Sukunimien lainmukaisuus todetaan avioliiton esteiden tutkinnasta annettavassa todistuksessa.

Tätä järjestelyä on perusteltu etu- ja sukunimilain säätämiseen johtaneessa hallituksen esityksessä ([HE 104/2017 vp](#), s. 59) lain sallimien sukunimivaihtoehtojen lukumäärän kasvulla, joka tekee sukunimivalinnan lainmukaisuuden tarkastamisesta aikaisempaa vaativamman tehtävän.

Käytännössä todistus toimitetusta avioliiton esteiden tutkinnasta (esteettömyystodistus), joka avioliittoon aikovien on esitettävä vihkiäjälle ennen vihkimistä, ja vihkimisilmoitus, joka vihkiäjän on tehtävä toimittamastaan avioliittoon vihkimisestä, laaditaan samalle lomakkeelle. Esteettömyystodistukseen merkitään muiden tietojen ohella ilmoitettu sukunimivalinta sekä Digi- ja väestötietoviraston kannanotto ilmoitettujen sukunimien lainmukaisuuteen.

Avioliiton esteiden tutkinnan yhteydessä tehty nimivalinta on sitova sillä poikkeuksella, että ilmoittamalla asiasta vihkiäjälle saa kumpikin puoliso vihittäessä kuitenkin säilyttää oman sukunimensä. Mainitunlainen vihkimisen yhteydessä ilmoitettu oman sukunimen säilyttäminen vastoin avioliiton esteiden tutkinnan yhteydessä tehtyä valintaa välittyy Digi- ja väestötietovirastolle siten, että vihkijä rastittaa vihkimisilmoituksesta kohdan: ”Puolisot ovat ilmoittaneet vihkiäjälle, että he eivät halua sukunimen muutosta siten, kuin he ovat ilmoittaneet avioliiton esteiden tutkintaa pyydettyä. Näin ollen puolisojen sukunimet eivät ole muuttuneet avioliittoon vihkimisen yhteydessä.”

Vaikka sukunimestä päättäminen ei edellä selostetuin tavoin kuulu vihkiäjän toimivaltaan, voidaan vihkimistä suorittavan kärjänotaarin kohtuudella odottaa tuntevan nimilainsäädäntöä siinä määrin, että hän kykenee tarvittaessa neuvomaan vihittäviä siinä, onko heidän ja millä tavoin mahdollista vihkimistilanteessa vielä muuttaa sukunimivalintaansa avioliiton esteiden tutkinnassa ilmoittamastaan. Näin ollen kärjänotaarin olisi mielestäni voinut tapauksessa odottaa osaavan kertoa kantelijalle, ettei puolison sukunimen valitseminen enää vihkimistilaisuudessa ollut mahdollista.

Kärjänotaarin ilmoittaman mukaan kysymyksessä oli ollut ensimmäinen hänen toimittamansa avioliittoon vihkiminen. Kertomansa mukaan hän oli sitä varten etukäteen perehtynyt avioliittolakiin, avioliittoasetukseen sekä kärjäoikeudessa käytössä olleeseen vihkimisoppaaseen. Sen sijaan etu- ja sukunimilakiin hän ei selvityksensä mukaan ollut etukäteen perehtynyt. Tältä osin kärjänotaarin etukäteisperehtyminen on jälkikäteen arvioituna osoittautunut puutteelliseksi.

Kärjänotaari on asiassa antanut kantelijalle virheellisen tiedon sukunimen valintamahdollisuudesta avioliittoon vihkimisen yhteydessä. Lisäksi hän on toiminut virheellisesti mainittua lomaketta täyttäessään etenkin muuttaessaan kantelijan ilmoituksen sukunimivalinnastaan lomakkeen avioliiton esteiden tutkintaa koskevaan osaan, mutta myös täyttäessään jo valmiiksi vihkimisen jälkeiset sukunimitiedot lomakkeen kohtaan, joka kuuluu väestötietojärjestelmään tallentavan viranomaisen täytettäväksi. Mainituilla toimillaan oletan kuitenkin hänen sinänsä pyrki-

neen selventämään tilannetta havaittuaan, että kysymys puolisoiden nimivalinnasta jäi epäselväksi, kun hänen rastittamaansa kohtaan sisältyi tarkentavana teksti ”Näin ollen puolisoiden sukunimet eivät ole muuttuneet avioliittoon vihkimisen yhteydessä.”

Käräjänotaarin virheellinen menettely lomakkeen täyttämässä on jäänyt vaikutuksettomaksi, kun Digi- ja väestötietovirastossa oli huomattu, että siihen oli merkitty kantelijan osalta sukunimivalinta, joka ei ollut etu- ja sukunimilain säännösten mukaan mahdollinen vasta vihkijälle ilmoitettuna. Tältä kannalta arvioituna kantelijalle ei siten ole aiheutunut käräjänotaarin virheellisestä menettelystä haitallisia oikeudellisia seurauksia.

Saadun selvityksen perusteella kantelija on käräjänotaarin menettelyn vuoksi ollut noin kaksi viikkoa siinä virheellisessä käsityksessä, että hänen nimensä muuttaminen puolison nimeksi olisi ollut käsiteltävänä. Hän on ilmoittanut haluavansa asiasta kantelussaan esiin tuomiensa vahinkojen korvaamista: Kantelijan mukaan hän joutuu tapahtuneen vuoksi hakemaan Digi- ja väestövirastolta sukunimensä muuttamista puolisonsa sukunimeksi, mikä tulee maksamaan hänelle 110 euroa. Hän on tuonut vastineessaan esiin näkemyksensä, ettei ole reilua, että hänen pitäisi sukunimen muutoksesta erikseen maksaa, kun hän on saanut viranomaiselta väärää tietoa. Lisäksi hän on ilmoittanut hänelle aiheutuneen 50 euron kulun siitä, että hän oli varannut lentolipun, jota varten hän oli ilmoittanut muuttuvaksi olettamansa sukunimen.

Käräjäoikeuden laamanni on lausunnossaan todennut, että mikäli käräjänotaari ei olisi vihkimistilaisuudessa pyrkinyt toteuttamaan kantelijan muuttunutta tahtoa sukunimivalinnan osalta, vaan olisi kertonut, että sukunimet tallennetaan väestötietojärjestelmään esteettömyystodistuksessa ilmoitetun mukaisina, olisi tilanne ollut edelleen se, että sukunimen muuttaminen olisi tullut maksamaan kantelijalle 110 euroa. Hänen mukaansa oikea menettely olisi ollut vihkimistilanteessa sanoa, että mikäli nimi halutaan muuksi kuin estetodistuksessa oli ilmoitettu, tarvittiin uusi estetodistus, jossa oli uusi ilmoitus sukunimestä vihkimisen jälkeen. Tällainen olisi laamannin mukaan tuskin ollut mahdollista, kun oltiin jo juhlatilaisuudessa.

Laamanni on todennut kantelijan esiin tuoman matkalipun varaamisen osalta muun ohella, että lain mukaan ilmoitukseen perustuva nimiasia, jota ei ole ratkaistu päätöksellä, katsotaan ratkaistuksi sinä päivänä, jona Digi- ja väestötietovirasto on tallentanut nimen väestötietojärjestelmään, ja että kantelijan varatessa itselleen matkalippua hänen nimensä ei ole ollut hänen lippua varten ilmoittamansa. Käräjänotaari on selvityksessään itse tuonut esiin muun ohella sen, ettei kantelijalle ollut luvattu käräjäoikeudesta, missä ajassa käräjänotaarin virheellisesti muuttuvaksi luulemansa sukunimi kirjataan väestötietojärjestelmään, vaan kantelijaa oli kehoitettu varmistamaan asia halutessaan Digi- ja väestötietovirastosta. Käräjänotaarin käsityksen mukaan sukunimen vaihtamista koskevan asian vireille saaminen on hänen menettelynsä seurauksena viivästynyt vain edellä kerrotut noin kaksi viikkoa, joka kului ennen hänen kantelijalle tekemäänsä

ilmoitusta asiassa antamastaan virheellisestä neuvonnasta. Laamanni on tuonut lausunnonsaan ilmi, ettei kantelija ollut vielä hänen lausuntoa antaessaan saattanut vireille hakemusta sukunimen muuttamiseksi.

Tehtäviini ja toimivaltaani laillisuusvalvojana ei kuulu ottaa kantaa viranomaisen vahingonkorvausvastuuseen. Totean tältä osin, ettei minulla asiasta saamassani selvityksessä kerrotuin tavoin esiin tuotuun nähden ole perusteita todeta käräjänotaarin menettelystä aiheutuneen kantelijalle sellaista vahinkoa, joka tulisi ottaa huomioon käräjänotaarin menettelyn moitittavuutta arvioitaessa tai joka antaisi minulle aiheen harkita asiassa hyvitysesityksen tekemistä.

Käräjänotaarin menettelyä arvioidessani olen lisäksi ottanut huomioon seuraavan.

Kysymyksessä on ollut tuomioistuinharjoitteluaan suorittaneen käräjänotaarin ensimmäinen avioliittoon vihkiminen. Vihkitilaisuus on pidetty muualla kuin käräjäoikeuden tiloissa virka-ajan ulkopuolella sunnuntaina. Sukunimivalintaa koskeva kysymys on tullut esiin vasta juhlapaikalla, kun vihkimistilaisuuden on tullut pian alkaa. Käräjänotaarin ilmoittaman mukaan hänellä ei ole ollut mahdollisuutta mainituissa olosuhteissa selvittää sukunimen määräytymistä koskevan sääntelyn sisältöä hänelle yllättäen esiin tulleeseen kysymykseen vastaamiseksi. Käytettävissäni olevan selvityksen perusteella pidän mahdollisena, ettei käräjänotaarilla myöskään ollut tilaisuutta ennalta tutustua täytettäväkseen tulleeseen lomakkeeseen. Se ei myöskään ole sisällöltään täysin yksiselitteisesti ohjannut vihkijää siinä tapauksessa, että hän ei ennestään ollut tietoinen menettelystä kyseisenlaisessa asiassa, sillä ohjeen mukaan vihkijän tuli täyttää käräjänotaarin asiassa rastittama kohta siinä tapauksessa, että ”puolisot ovat muuttaneet mielensä sukunimiasiassa” - näinhän asiassa oli tapahtunut.

Käräjäoikeudesta Digi- ja väestötietovirastoon väestötietojärjestelmään tallentamista varten toimitettu ilmoituslomake on jäänyt virheellisesti täytetyiltä osin vaikutuksettomaksi Digi- ja väestötietoviraston huomattua, että siihen oli merkitty kantelijan osalta sukunimivalinta, joka ei ollut etu- ja sukunimilain säännösten mukaan mahdollinen vasta vihkijälle ilmoitettuna. Näin ollen väestötietojärjestelmään ei ole tullut tallennetuksi kantelijalle sukunimeä, jonka lainvastaisuus olisi voinut vasta myöhemmin havaittuna johtaa esimerkiksi asiavirheen korjaamista koskevan menettelyn käynnistymiseen. Tältä kannalta arvioituna kantelijalle ei siis ole aiheutunut saamastaan virheellisestä tiedosta haitallisia seurauksia. Käytettävissäni olevan selvityksen mukaan käräjänotaari on ilmoittanut asian oikean laidan kantelijalle heti, kun hän itse oli saanut siitä tiedon Digi- ja väestötietovirastosta.

Laamannin lausunnon mukaan käräjäoikeuden vihkiopasta on kysymyksessä olevan tapauksen seurauksena sittemmin päivitetty, jotta siinä korostuisivat paremmin ne seikat, joita vihkitilaisuudessa voidaan sukunimen osalta ilmoittaa vihkiparille. Pidän tätä käräjäoikeuden menettelyä mahdollisten vastaavanlaisten ongelmien välttämiseksi tulevaisuudessa asianmukaisena.

Johtopäätökset ja toimenpiteet

Pirkanmaan kärjäoikeuden kärjänotaari on antanut kantelijalle virheellisen tiedon sukunimen valintamahdollisuudesta avioliittoon vihkimisen yhteydessä sekä täyttänyt asiassa virheellisesti vihkimisilmoituksen tekemistä varten täytettävään ollutta Digi- ja väestötietoviraston lomaketta.

Asia ei edellä esittämilläni perusteilla anna aihetta muihin toimenpiteisiin kuin että saatan kärjänotaarin tietoon käsitykseni hänen menettelynsä virheellisyydestä.

Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti.

Apulaisoikeuskanslerin sijainen

Petri Martikainen

Vanhempi oikeuskanslerinsihteeri

Juha Sihto